

CASTELL DEL COLL (Olot)

Situació

Façana principal, sud-est, de l'edifici, on hi ha oberta la porta.
J. BOLÒS

Casa forta o castell situat uns centenars de metres més avall de l'església de Sant Andreu del Coll, al vessant de la muntanya, a l'extrem oriental de la serra de Sant Miquel del Mont, al costat del coll que donà el nom a l'església i al castell. Des de la fortificació, situada sobre uns camps, hi ha una molt bona panoràmica sobre la plana d'Olot.

Mapa: 256M781. Situació: 31TDG552722.

Si seguim la carretera que va d'Olot a Ripoll, després dels primers revolts, passat el quilòmetre 88 (antic quilòmetre 57), surt a mà dreta un camí força costerut, que és cobert al llarg dels primers metres amb ciment. Cal enfilar-se per aquest camí, malgrat tot transitable, i, després d'haver pujat un tros, girar a l'esquerra, fins a arribar a uns camps grans. El castell resta al fons d'aquests camps, a la banda de ponent. També podem anar al castell des de l'església de Sant Andreu del Coll, baixant per un camí, que surt de la banda de ponent de l'església, pel qual només poden passar vehicles tot terreny. (JBM)

Història

En l'acta de consagració de l'església de Sant Andreu del Coll (aleshores el lloc era anomenat "Collo Aliarii", coll d'Alier), hom diu que aquest edifici fou fet construir pel senyor Emeli ("domnus Emelius"), la seva muller Quíxila i llurs fills Ramon, Duran i Dagbert. La dona, Quíxila, per l'ànima del seu marit, d'ella mateixa i dels fills, cedí una casa amb un clos i una peça de terra.

L'any 1034, llur fill Duran, anomenat Ermengol, casat amb Senanda, féu testament. Sembla que tenia drets sobre l'església de Santa Maria de Batet i sobre la de Santa Eulàlia de Begudà. l'església de Sant Andreu del Coll, amb els delmes i les primícies, havia d'ésser del seu fill Bremon. Duran també tenia drets i alous en altres comarques properes. El seu cavall negre fou deixat al fill gran, Bremon; a part d'aquest, sembla que encara tenia un altre cavall. Les eugues, una somera i un pollí passaren a la seva muller Senanda.

Segons Pere Català, un dels fills de Bremon, Arnau Bremon, fou eclesiàstic i l'any 1104 donà l'església de Sant Andreu del Coll al monestir de Ripoll; aquesta donació fou, però, impugnada pel prior de Ridaura. d'acord amb la sentència del plet que hi hagué, Francesc Caula creu que Bernat Mir del Coll, nebot d'Arnau Bremon i casat amb Guilla, l'any 1139, donà al priorat de Ridaura els delmes i les primícies de l'església del Coll, reservant-se'n, però, la meitat en usdefruit.

Entre els anys 1198 i 1236 hi ha documentat un Pere del Coll, cavaller que, segons publicà Francesc Monsalvatje, rebé, l'any 1236, del cavaller Bernat d'Oix "de Voxo", oncle seu, drets sobre els delmes de Beget, uns masos, unes bordes i uns homes i dones a la parròquia de Bolòs (amb remenees, censos, agrers, serveis, usatges, joves, batudes, tragins, etc.), el mas d'Oix, masos a Taulat (prop de Camprodon) i a Montagut. Bernat d'Oix, que tenia gairebé tots aquests béns en feu per Guillem de Cervià, va rebre per aquesta donació homenatge del cavaller Pere del Coll ("ego Petrus de Colle facio vobis homagium").

Fou succeït pel seu fill Bernat del Coll, casat amb Berenguera d'Estanyol. Segons Francesc Caula, els béns de Bernat passaren al cavaller Guillem del Coll, nét seu, i, després, al seu besnét anomenat Berenguer, com el seu avi, que havia mort molt jove.

Berenguer del Coll rebé l'any 1308 de Jaume de Besora del castell de Rocabruna una quarta part del delme de Sant Cristòfol de Beget. d'altra banda, però, va vendre el 1325 la meitat dels delmes de Sant Andreu del Coll a Ermessenda del Coll, muller de Pere Arnau de Santa Pau, per 1 000 sous barcelonins de tern. Berenguer, segons la làpida sepulcral que hi havia a l'església del Coll, morí el 1334.

El seu fill, que també rebia el nom de Berenguer, documentat l'any 1336, es casà amb Blanca. Llu hereu, Guillem del Coll, vengué a l'abat de Camprodon, el 1342, unes bordes a Santa Margarida de Bianya. Guillem, d'altra banda, reconegué ésser home propi i sòliu del monestir de Sant Pere de Camprodon, pel fet de tenir un mas seu, i l'any 1344 va retre homenatge a l'abat d'aquest cenobi. Segons Pere Català, vers l'any 1419 Ramon de Pujol era senyor de la casa forta del Coll. La seva filla Alamandina es casà amb un membre de la família Peguera, senyors del castell d'Espunyola. Més endavant, aquesta construcció del Coll depengué dels Montagut i dels Vallgornera. (JBM)

Castell

La part que ha d'ésser més antiga d'aquesta fortificació són els murs perimetrals. Aquest edifici té una planta quadrada, amb una longitud dels quatre murs d'aproximadament 19 m. La façana principal, on hi ha la porta, és orientada cap a llevant. Actualment les façanes tenen una altura que oscil·la entre els 6 i els 8 m. A la façana de ponent hi ha hagut una important reconstrucció recent; en les altres tres també hi ha algunes alteracions més o menys modernes.

Per la situació de les espitlleres hom pot veure que hi havia bàsicament dos nivells: l'inferior que correspon a la porta i a algunes espitlleres situades a 1 m de terra i un altre, un pis superior, que correspon a les diverses espidieres situades a uns 5 m del sòl actual. Poc per damunt d'aquestes darreres espitlleres ja s'acaba l'obra medieval. A l'angle del sud-oest hom pot veure encara un tercer nivell d'espitlleres, a uns 2 m de terra.

A l'exterior la porta té una amplada d'1,69 m i una alçada de 2,65 m. És acabada amb un arc de mig punt, format per 10 dovelles que tenen una longitud de 65 cm.

Les espitlleres tenen una alçada que oscil·la entre els 85 i els 95 cm i una amplada, a l'exterior, d'uns 10 a 15 cm. En alguns casos han estat tapades.

Els carreus d'aquest edifici són lleugerament escairats, més aviat quadrats, de mida força gran (com ara 30 cm d'alt per 35 cm de llarg), ben arrencats i units amb morter de calç. A l'extrem de ponent de la paret de tramuntana i a la mateixa paret occidental hi ha un aparell constructiu una mica diferent. Per exemple, hi ha unes quantes filades sota el nivell de les espitlleres més altes, que són formades per carreus col·locats verticalment i no gaire grossos (que recorden, en certa manera, per exemple, alguns dels que hi ha al castell de Segueró). No sabem pas si això respon a un reaprofitament o bé si més aviat és una forma de construir diferent que apareix en aquest sector nord-oest del castell.

Entrant a l'interior d'aquestes quatre parets hi ha, a mà esquerra, dos arcs de mig punt, que s'aguanten al mig per una grossa columna de secció circular. Al fons, davant la porta d'entrada, hi ha un arc rebaixat. Més enllà d'aquest arc hi ha un pati. A tota la banda de tramuntana del castell i també a la banda de llevant s'aixequen unes construccions d'època moderna, del temps en què aquest castell era utilitzat com a masia, actualment en molt mal estat de conservació. En aquesta casa de pagès, que aprofità les parets perimetrals i algunes altres construccions anteriors, els habitatges eren al primer pis i el nivell de peu de pla devia ésser destinat al bestiar.

Tot i que caldria un estudi detingut de l'interior —que no hem pogut pas fer—, en principi sembla que almenys les parets perimetrals poden ésser datades vers el segle XIII. Sembla que les quatre parets comportaren l'organització d'unes construccions com a mínim de dos nivells diferents, al voltant d'un pati central, potser no ben centrat. Segurament els arcs que hi ha a l'interior, prop de l'entrada, són del segle XIV i XV; les restants construccions, molt probablement, són del segle XVII o XVIII.

Aquest castell del Coll, per les seves característiques, hom creu que és una típica fortificació de la baixa edat mitjana, organitzada no pas al voltant d'una torre, ans més aviat al voltant d'un pati; recorda d'altres castells, com poden ésser, sense moure'ns de la comarca de la Garrotxa, el d'Oix (dels darrers segles medievals) o fins i tot el de Santa Pau. (JBM)

Bibliografia

Francesc Monsalvatje i Fossas: Noticias históricas, vol. XII, Olot 1902, pàgs. 126-127.

Francesc Caula: El règim senyorial a Olot, La tradició catalana, Olot 1935, (reedició: 1982), pàgs. 43-47.

Pere Català i Roca: Castell del Coll, dins Els castells catalans, vol. III, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona 1971, pàgs. 75-79. (JBM)

Segons Botet i Sisó, aquestes termenal a principis del segle XX, el lloc de Sant Andreu del Coll tenia 18 edificis i alberchs 105 habitants.

De fet si avui, 2022, comptessin el termenal del Castell i la Parròquia des de la casa dels Saiols fins a baix a la riera de Riudaura i el barri de l'Hostal del Sol, encara serien més habitants.

